

Stores Tronbestigelse til Katharina II's Bortgang. Den viser et omfattende Kendskab til russisk Historieskrivning og Speciallitteratur, men bygger ogsaa paa adskilligt utrykt Materiale, særligt de preussiske Diplomaters Indberetninger. Omfattende Viden til den almindelige europæiske Historie giver Forfatteren særlige Betingelser for at skildre Sammenspillet mellem øst- og vesteuropæisk Politik. Fremstillingen lægger Hovedvægten paa Redegørelsen for de politiske Fakta og viser ringe Interesse for de spændende og pittoreske, endside de pikante Episoder, paa hvilke Ruslands Historie i dette Tidsrum frembyder en saa overvældende Rigdom, og som gav vidt Spillerum for en Waliszewskis letlobende Pen. Væsentligere er det, at Forfatteren ikke besidder særlige Evner til at levendegøre de mange problematiske Skikkelser, som bestemte Ruslands Skæbne i det 18. Aarh. Hans Dom er rolig og sindig og gaar i Reglen Mellemvejen mellem stridende Anskuelse. Det er i visse Henseender en Fordel, men svækker til Tider Problemstillingen. Der hører næsten en Miljukows (cf. hans udførlige Recension i Hist. Zeitschr. 144. Bd., 527 ff.) Sagkundskab til for ret at faa fat paa Forfatterens egen Opfattelse. Peter den Store bliver hverken lovprist som Reformator eller skildret som den asiatiske Vildmand. Forfatteren lægger Hovedvægten paa Despoten og fremhæver Reformarbejdets Sammenhæng med og Afhængighed af de Krav, som var en Følge af Kampen med Karl XII. Som det er naturligt for en tysk Historiker, har Stählin i Skildringen af Kejserinde Elisabeths Regeringstid lagt særlig Vægt paa Fremstillingen af Ruslands Deltagelse i Syvaarskrigen. I Vurderingen af Peter III hælder han til en mildere Bedømmelse, end det almindeligvis er Tilfældet. I Katharina II's Historie vil det altid blive et Hovedspørgsmaal — som Stählin dog egentlig ikke afgør — hvorvidt den store Kejserindes liberale Anskuelse hvilede paa ærlig Overbevisning eller blot var en Luksus bestemt til at daare Samtidens vesteuropæiske offentlige Mening, de franske Oplysningsfilosoffer. Til Gengæld tager Stählin mere udpræget Standpunkt til de udenrigspolitiske Problemer og tillægger med Hensyn til den polske Politik Frederik den Store og Preussen den førende Rolle. For Kejserindens senere Aar understreger han, at baade de indre russiske Forhold og Forskrækkelsen for den franske Revolution er Forklaringen paa Katharina II's voksende Konservatisme.

Ax. L.

Opfattelsen af Castlereaghs politik er i løbet af de sidste 20 ar undergået en betydelig forandring. Først har forskere som Phillips og Salomon, og i de senere år C. K. Webster, professor ved

Wales' universitet, i et par digre værker, der bygger på grundige arkivstudier, foretaget en delvis omvurdering af engelsk udenrigspolitik i årene 1812—22.

I sin sidste bog *The Foreign Policy of Castlereagh 1812—15* (London 1931) undersøger Webster den rolle, C. spillede i disse års europæiske storpolitik, (medens det engelsk-amerikanske spørgsmål lades ude af betragtning). Resultatet er blevet C.'s placering i rækken af store engelske udenrigsministre. Webster kalder ham en statsmand i ordets sande betydning og fremhæver, at C. ikke blot følte sig som britisk minister, men nok så meget som mægler i de kontinentale stridigheder. Som Pitts store elev vilde han virkelig gøre dennes plan fra 1805 om Europas rekonstruktion. Allerede i septbr. 1813 udarbejdede han forslag til en permanent defensiv alliance rettet mod Frankrig til sikring af freden, og denne alliance og Antwerpens løsrivelse fra Frankrig var hovedformålet for C., da han i Dec. 1813 rejste til kontinentet, hvor det også lykkedes ham at få de allieredes stridigheder bilagt ved traktaten i Chaumont.

Begyndelsen af året 1814 kendetegner C.'s højdepunkt som statsmand, idet han fik ordnet det nederlandske spørgsmål, der var af så vital interesse for England, og samtidig anerkendt, at spørgsmålene om herredømmet på havet og forholdet til U. S. A. var »domestic questions«.

På Wienerkongressen var C. talsmand for ligevægtsprincippet. Ganske vist mislykkedes hans forsøg på i det polske spørgsmål at standse Rusland ved Weichsel, men ved den fransk-østrigsk-britiske defensive alliance den 3. Januar 1815 satte han, trods sine instruktioner, bom for Ruslands og Preussens krav og hindrede Sachsens tilintetgørelse. C.'s forsøg på at gennemføre Pitts ide om en almindelig gensidig territorial garanti omdannedes under indtryk af erfaringerne fra Wienerkongressen til en plan om at sikre freden ved kongresforhandlinger fremfor ved trusel om væbnet magt. Når C. opgav garantien skyldes det måske modstand fra kabinettet.

Webster lukker ikke øjnene for C.'s store fejl. Hans mangel på sans for andet end kendsgerningerne hindrede ham i at modtage støtte fra folket, og han forstod ikke som Canning at appellere til følelsen. Han vildledte t. eks. parlamentet m. h. t. sin stilling til Sachsen og Murat. Webster kritiserer ligeledes hans konservative indstilling og ringe sympati for de nationale og liberale bevægelser i Spanien og Italien, der vel kunde bruges mod Napoleon, men efter dennes fald skulde dæmpes. C. vilde gøre alt selv og efterlod sig i modsætning til Pitt ingen elever.

Tidligere har Webster udgivet *The Foreign Policy of Castlereagh 1815—20* (London 1925), der nærmest skildrer C. som ophavsmanden til det kongressystem, der i de år var herskende i europæisk politik. De magtpolitiske modsætninger er dog ikke trukket skarpt nok op. I Paris som i Madrid og på Balkan måtte C. kæmpe mod russiske intriger, til gengæld modsatte han sig på Aachenkongressen Alexanders forsøg på at benytte alliancen til at sikre de bestående dynastier og forfatninger. Trods Cannings modstand fik han gennemført »the reunion of the Great Powers« og fremtvang Frankrigs Romning og optagelse i alliancen.

C. delte den almindelige frygt hos tidens statsmænd for revolutionen, men reaktionær var han ikke, og han forstod, at parlamentet nok var antirevolutionært, men ikke antilibertalt, han protesterede således mod Troppaukongressens udstrækning af interventionsprincippet som stridende mod international lov. Han vilde helst give de spanske kolonier i Sydamerika tilbage til moderlandet, men var tilsidst villig til at anerkende enhver koloni, der antog monarkiske institutioner; frygten for U. S. A.'s indflydelse drev ham hertil. Webster mener, at anerkendelsen af de spanske koloniers uafhængighed vilde være kommet tidligere, hvis C. havde levet længere, idet han ikke som Canning vilde være blevet hindret af kongen og parlamentet.

Englands deltagelse i kontinentets politik 1812—22 var udelukkende C.'s værk og kunde ikke fortsættes af hans efterfølgere idet alliancen var afhængig af C.'s personlige kontakt med de ledende europæiske statsmænd. Selv han fandt t. Ex. ingen støtte hos Metternich og Alexander i arbejdet for i Spanien og Neapel at skabe en forståelse mellem krone og demokrati.

En speciel side af engelsk udenrigspolitik behandler G. J. Renier: *Great Britain and the Establishment of the Netherlands 1813—15* (Haag 1930). Det engelske diplomati har skabt kongeriget Nederlandene. Allerede i 1805 vilde Pitt tilvejebringe et stærkt Holland og samtidig gøre en af de tyske magter delagtig i dets forsvar. Når unionen mellem de nordlige og sydlige Nederlande, trods folkenes ligegyldighed, blev stiftet, skyldes det alene Castlereagh og Oranieren. Den sidste, der i foråret 1813 blev Englands klient, vandt C. for sig, og allerede ved den første Pariserfred skaffede C. Holland Belgien vest for Maas, medens forsøget på at trække en anden magt med ind i forsvaret af Nederlandene strandede dels på Østrigs uvilje mod atter at overtage Belgien, dels på Preussen, der ikke vilde nøjes med det belgiske område på Maas' højre bred. En plan fra 1803 om en Union af Nederlandene under huset Oranien blev da taget op af C.

Det engelsk-hollandske forhold beherskedes dels af politiske og dels af økonomiske faktorer. I begyndelsen begunstigede C. Oranierens ønske om en stærk centralmagt og anbefalede en påtænkt forbindelse mellem prinsen af Oranien (Vilhelm II) og regentens datter, men da det kom til forhandlinger om de hollandske koloniers endelige stilling, blev de økonomiske faktorer de vigtigste, handelsstridigheder opstod, og C., der oprindeligt vilde tilbagegive alle de hollandske kolonier, blev bl. a. af stemningen i Liverpool tvunget til at beholde nogle af dem.

Renier påviser Ruslands interesse for Holland og skildrer, hvorledes Alexander fik revet Holland ud af det engelske ledébånd og var med til at bringe ægteskabsplanen mellem husene Oranien og Hannover til fald. Overensstemmende med Webster fremhæver Renier modsætningen mellem C.'s europæiske politik og hans kollegers traditionelle synspunkter.

Aage Fasmer Blomberg.

Blandt de Bøger, der i de senere Aar er udkommet omhandlende engelsk Udenrigspolitik, vil Harold Temperleys Værk *The Foreign Policy of Canning 1822—27* (London 1925) sikkert altid indtage en fremragende Plads. Paa henvend 475 Sider (med Noter og Bilag 636 Sider) gives der her en i alle Henseender dybtgaaende Skildring af den epokegørende Rolle, George Canning kom til at spille ikke blot i engelsk Udenrigspolitik, men i samtlige europæiske Stormagters indbyrdes Forhold. Bogen redegør ikke alene for Cannings personlige Indsats, men for hele den europæiske Baggrund for hans Virksomhed, og der gives herigennem en yderst interessant Karakteristik af de ledende Kræfter i Europas diplomatiske Orkester. Omkring de tre store: Metternich, Alexander og Canning grupperer sig et broget Galleri af interessante Diplomatskikkelser. Af disse maa især det russiske Ambassadørpar Lieven interessere, især Madame Lieven. Temperely fremhæver, og sikkert med Rette, den Indflydelse, som denne fornemme Dame havde i diplomatiske Krese i 20erne. I Begyndelsen er hun en fanatisk Modstander af Canning og deltager ivrigt i den Kabale, som, støttet af Metternich og enkelte engelske Kabinetsministre i Forbindelse med Georg IV, har til Maal at styrte ham. Senere bliver hun en ivrig Tilhænger af ham og yder en betydelig Indsats for at forbedre Forholdet mellem Rusland og England, idet hun takket være sit personlige Bekendtskab med Zaren bragte denne og Canning paa Samtalefod med hinanden i et Øjeblik, hvor enhver af dem var utilbojelig til at foretage et første Skridt.